

Skolēnu jaunrades darbi pamatizglītībā: nozīme un sistēma.

Latviešu valodas metodikā ir daudz pētījumu par domrakstu veidiem, kā mācīt un mācīties rakstīt domrakstus. Manuprāt, dzimtās valodas skolotājs bieži vien ieskatās R.Luikas „Rakstīsim sacerējumu!”, R.Lāces, R.Kļaviņas izdevumos, bet dāņu autors Ē. S. Andersens trāpīgi un rosinoši ir pastāstījis, kā var „ietērt vārdos savu pasauli”. Neapšaubāmi: katrā jaunā mācību grāmatā (RaKas, ZvaigznesABC, Lielvārda izdevniecības) tiek sniegti materiāli, kā rakstīt, plānot, vērtēt domrakstus. Latviešu valodas skolotāji ir ļoti radoši, apkopo savu pieredzi un publicē izdevumos „Skolas Vārds”, „Izglītība un Kultūrā” par to, kā ierosināt rakstīt, plānot un, protams, kā vērtēt. Piedāvāju savu redzējumu par skolēnu radošo darbu **nozīmi** un **sistēmu**.

Savā ilgajā pedagoģiskajā darbā esmu pārliecinājusies, ka skolēni ir jārosina pēc iespējas vairāk rakstīt radošos darbus, kā arī jābūt izstrādātai sistēmai. Jebkuru darbu var iemācīties tikai sistemātiski vingrinoties, vai tā ir bumbas iemešana grozā, vai zeķes adīšana, vai matemātikas uzdevumu risināšana. Arī kārtībai un izpratnei par rakstīšanas procesu ir jābūt, jo epizodiskie darbi var nesniegt rezultātu, kā arī haosā ir grūti vai pat neiespējami orientēties.

Pieminētais dāņu autors Ē. S.Andersens apgalvo, ka „daiļdarba radīšanas process palīdz atrast sevi, un šis process ceļ pašapziņu”. R. Lāce apliecina, „kad mērķis sasniegts, tevi iepriecina gan labi uzrakstītais darbs, gan uzvara pār savu nevarēšanu vai negribēšanu”. R.Luika atgādina, ka „izteikt sevi rakstu valodā – skaidri, sakarīgi, nepārprotami- vajadzīgas noteiktas zināšanas un iemaņas”. Fr.Dolto darb „Viss ir valoda” atzīst, ka „vēlmes vienmēr ir jāatjauno, jāļauj tās izlemt, nemēģinot noliegt vai kritizēt”.Tādējādi, apkopojot minēto, ir saprotams, ka radošo darbu rakstīšanas procesā tiek nodarbināts **prāts**, attīstīta **griba** un **jūtas**.

Manuprāt, radošie darbi ļoti veiksmīgi, intensīvi attīsta domāšanu, īpaši radošo domāšanu. Šobrīd sabiedrībā daudz runā un izmanto praksē, vadot sanāksmes, diskusijas, sešu cepuru domāšanas metodes, ko piedāvā Edvards de Bono grāmatā „Sešas domāšanas cepures”. Cepures tiek piedāvātas kā domāšanas virzienu simboli. Rakstot jaunrades darbu, ikvienam ir jādarbina sava domāšana. Un neviens rakstītājs vēl pat nenojauš, ko „piespēlēs” smadzenes par konkrēto uzdoto darbu. Sākumā tiek domāts vienā virzienā par konkrēto tēmu, informāciju – tā ir baltā cepure. Tad tiek iedarbinātas sajūtas, emocijas, intuīcija jeb sarkanās cepures domāšanas veids.

Sāk darboties radošā domāšana, rodas jaunas idejas – zaļā cepure. Dzeltenā cepure sniedz cerību un nodrošina pozitīvo domāšanu, rosina domāt konstruktīvi un optimistiski. Bet ik pa brīdim pieslēdzas brīdinājums, domāšanas kontrole – zilā cepure. Protams, neizpaliek piesardzība, kritisks izvērtējums- melnā cepure. Tādējādi rakstītājs var iegūt prasmi lepoties ar māku domāt un mācīties emocijas pieskaņot valodai vai otrādi. Kā mācīties domāt, ir ļoti individuāls process, tāpat kā jebkurš radošais darbs ir individuālās domāšanas produkts. Tādējādi vēlreiz ir jāuzsver radošo darbu rakstīšanas nozīme, attīstot domāšanu. Piedāvāju stundas aprakstu 5.klasē, kā mācīju rakstīt pārspriedumu .

5.klasē latviešu valodas stundās viens no atbildīgākajiem tematiem ir tekstveide. Ja skolēni gūs izpratni par domraksta veidiem, uzbūvi un plānošanu, tad tas nodrošinās prasmi bez īpašām problēmām tekstu plānot un rakstīt. Šī stundām gatavojos ar atbildību, jo uzskatu, ka ikvienā bērņā ir talants rakstīt, ja prasmīgi strādā ar domāšanu. Ar prieku secināju, ka skolēniem patīk fantazēt un sacerēt stāstījumus par notikumu, piemēram, *Balle raganas mājā, Līdakas dzimšanas diena, Notikums uz planētas 2050. gadā*. Darbi izdevās interesanti, tie tika lasīti klasē, sēžot *autora krēslā*.

Domājot par to, kā mācīt pārspriedumu, veicu priekšdarbus, proti, katram skolēnam sagatavoju 6 krāsainu cepurīšu komplektu. Protams, ka tās bija veidotas no papīra un tām bija simboliska nozīme, bet izrādījās, ka pat labi izskatījās (tā novērtēja meitenes) un varēja rakstīt, nenoņemot cepurīti. Šo darba paņēmienu izmantoju pirmo reizi savā ilgajā pedagoģiskajā mūžā, jo izlasīju E.de Bono grāmatu „ Sešas domāšanas cepures” un sapratu, cik vienkārši un oriģināli ir pateikts par domāšanas virzieniem. Rakstot jebkāda veida darbu, darbojas domāšana, bet, ja ir izpratne, kā savu domāšanu virzīt, tad ir pavisam labi un var cerēt uz labiem rezultātiem. Protams, 5.klases bērņiem tā bija spēle, bet sasniedza necerētu rezultātu. Mans ieguvums- skolēni mācījās ar aizrautību un sasniedza izvirzītos uzdevumus.

Stundas **temats**: Pārspriedums, tā uzbūve.

Mērķis: Radīt priekšstatu par pārspriedumu, tā uzbūvi.

Uzdevumi:

1. Radīt izpratni par vārda „ pārspriedums” nozīmi.

2. Pilnveidot zināšanas par ievadu, galveno daļu, nobeigumu.
3. Attīstīt izpratni par rindkopām.
4. Mācīt domāt un saprast, ka var dažādi domāt.

Stundas gaita.

Sasveicināšanās, iepazīšanās ar stundas tematu, uzdevumiem.

Tāfeles stūrī ierakstīti atslēgas vārdi: **Pārspriedums , ievads, galvenā daļa, nobeigums, rindkopa.**

Skolēni atceras, ka ir trīs domraksta veidi: apraksts, vēstījums, pārspriedums.
Skolēni izsaka savas domas , ko nozīmē pārspriedums.

Pārspriedums- no vārda **spriest**. Domāt, sakārtot domas par kaut ko.

Ir saruna par to, ka nevar saprast tekstu, ja rakstītājs ir domājis haotiski, nesaprotot, kā, kam, kāpēc raksta.

Pārspriedumā **noskaidro, pierāda, pamato**. Katru domu raksta jaunā rindkopā.

Izdala darba lapas.

PĀRSPRIEDUMS

TEMATS Kas man patīk skolā.....

IEVADS	
GALVENĀ DAĻA 1.rindkopa	
2. rindkopa	
3. rindkopa	
NOBEIGUMS	

Skolēni jau zina, kas ir plāns, ka jauna doma jāraksta jaunā rindkopā. Skolotāja skaidro, ka ikviena rindkopa ir kā zābaciņš. Ievads ir viena rindkopa-zābaciņš, galvenajā daļā parasti ir trīs rindkopas (zābaciņi), nobeigumā viena rindkopa (zābaciņš).

Skolotāja piedāvā veidot pārspriedumu par tematu „ Kas man patīk skolā”.

Uzliekam baltu cepurīti galvā un nosaucam faktus, kas patīk. (Skolotājam arī ir savs cepurīšu komplekts).Skolotāja pieraksta uz tāfeles katra skolēna domas, tad vienojas par trīs lietām. Piemēram, patīk *skolotāji, starpbrīži, mācību stundas*. Šie vārdi tiek ierakstīti ievadā. Uzliek zilo cepurīti un iedarbina konstruktīvo domāšanu. Ko rakstīt galvenajā daļā? 1.rindkopa galvenajā daļā- par skolotājiem, otrajā rindkopā par starpbrīžiem, trešajā rindkopā par mācību stundām. Nobeigumā secinājumi par rakstīto.

Liek zaļo cepurīti galvā un lapas otrajā pusē pirmajā zābaciņā – ievadā sāk veidot teikumus. Piemēram, ***Šogad mācos jau piektajā klasē. Daudz kas atšķiras no pagājušā gada. Man labāk patīk, ka māca vairāki skolotāji, ir interesantāki starpbrīži un interesantākas mācību stundas.***

Liek sarkanu cepuri un izlasa uzrakstīto. Teikumi ir *sausī*, vajadzētu teikumus kuplināt, izdomāt vārdus, kas paustu savu attieksmi. ***Šogad esmu piektās klases skolēns. Man skolā ļoti patīk, jo ir tik daudz jauna un interesanta. Vislabāk man patīk skolotāji, īpaši mūsu jaunā un skaistā klases audzinātāja, jautrie starpbrīži un dažas mācību stundas.***

Uzliek melnās krāsas cepuri un pārlasa abas rindkopas. Skolotāja rosina izvērtēt abas rindkopas un atrast vārdu 1. rindkopā, kas ir lieks. Tas ir vārds ***interesants***. Skolotāja rosina vienmēr izvērtēt uzrakstīto un pievērst īpašu uzmanību , lai neatkārtotos vienādi vārdi.

Tad uzliek dzeltenu cepuri un izlasa 1. rindkopu (ievada zābaciņu) un secina, ka, lai uzrakstītu tekstu, kaut vai nelielu, ir dažādi jādodomā. Bet uzrakstītais ir saprotams, patīkams un rada prieku.

Galvenajā daļā pirmā rindkopa ir par skolotājiem. Atkārtojam tās pašas darbības ar cepurītēm, kad domājām par ievadu.

Skolotāja rosina skolēnus mājās uzrakstīt trīs- četrus teikumus katrā zābaciņā (rindkopā) galvenās daļas otrajā un trešajā rindkopā.

Stundas noslēgumā skolotāja lūdz aizvērt acis un piepildīt domās klasi ar kādu krāsu. Bija gandarījums, ka pārsvarā visiem gribējās, lai klasē ir zaļa un dzeltena gaisma, bet vienam bērnam- sarkana. Tas nozīmē, ka stunda bija emocionāli iedarbīga, interesanta. Bērni labi jutās.

Nākamajā stundā darbi tiks lasīti klasē un atkal rosināti dažādi domāt.

Esmu sapratusi, ka, šādi strādājot, ir interesanti un lietderīgi. Protams, ka neliksim katru stundu cepurītes, bet ar laiku būs iestrādājies, kā domāt, kad jāplāno, kā domāt, kad jāsāk rakstīt, izvērtēt un priecāties par veikumu.

Galvenais ir nesteigties, ar pārliecību veidot pamatus izpratnei par pārsapņiem.

Foto no stundas.

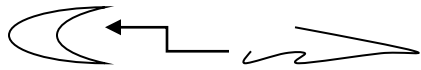

Svarīgi radošo darbu procesā saprast sistēmu. Saviem skolēniem esmu izskaidrojusi, ka mēnesī ir viens radošais darbs, kas jāuzraksta mājās. Parasti šie darbi ir veicami mājās, jo tad pats rakstītājs var izvēlēties laiku, kad rakstīt, domāt un ļauties iedvesmai, atrast vietu, kur ērtāk rakstīt. Daudziem nepieciešams klusums apkārt, jo tad arī „lido doma zelta spārniem”. Radošā darba tematus parasti piedāvā skolotājs, reizēm arī paši skolēni, mēneša sākumā. Darbs jāiesniedz trīs nedēļu laikā. Sākumā var būt arī kāda pretestība, bet tas ir psiholoģiski skaisti jāizskaidro un jāiedrošina rakstīt. Mana pieredze ir dažāda, bet skaistākie mirkļi ir, kad skolēni jautā, kad būs radošo darbu temati, vai varētu uzrakstīt trīs mēnešu darbus uzreiz, jo nevar sagaidīt, kad būs nākamais darbs. Tas iepriecina. Bet, sistemātiski sākot strādāt ar radošajiem darbiem no piektās klases, var iegūt lielu gandarījumu gan rakstītāji, gan skolotāji par domāšanas radošumu un dinamiku.

Skolotājam pašam ir jābūt kārtībai un saprašanai, kurā klasē un kādus tematus piedāvāt. Tāpēc esmu izstrādājusi un apkopojusi radošo darbu tematus pa klasēm. Parasti piedāvāju trīs tematus, lai ir izvēle. Arī izvēlēties ir jāamācās, un izvēles brīdī darbojas domāšana.

Klase	Mēnesis	Temati
5.	Septembris	Kļavas lapas monologs. Mana spilvena monologs. Balvu ezera monologs.
	Oktobris	Mans ceļojums uz Mēnesi. Balle rūķīšu mājā. Līdakas dzimšanas diena.
	Novembris	Apraksti šo personu. (Ir izsniegts attēls) Mana kaķa portrets. Tā izskatās tumsa.
	Decembris	Mana saruna ar sveci. Ko man pastāstīja eglīte. Sniegpārslīņas saruna ar .... ***

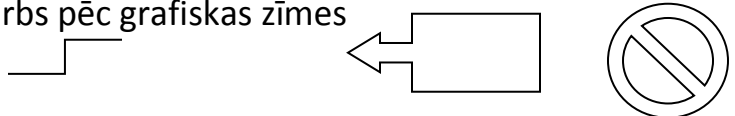
	Janvāris	Kas man patīk skolā? Kas man patīk ziemā? Kas man patīk ziemā mežā?
	Februāris	Es esmu...
	Marts	Klāt pavasaris. Vizbulītes stāsts. Es priecājos par...
	Aprīlis	Mani darbi pavasarī. Asniņa stāsts. Saulītes zobīņi.
	Maijs	Ko es sagaidu no vasaras. Sveika, vasara! Par ko es pateicos skolai.

6.klase	Mēnesis	Temati
	Septembris	Tā tik bija vasara! Vēlos pastāstīt par... Notikums...
	Oktobris	Mans laiks. Mana brīvība. Ko nozīmē būt aizņemtam?
	Novembris	Saruna ar tumsu. Svecīšu vakarā. Es skumstu par...
	Decembris	Mans paldies. Ziemassvētku eglītes stāsts. Es priecājos par...
	Janvāris	Darbs pēc grafiskas zīmes Piemēram,
	Februāris	Sveces stāsts. Kad sveces deg.
	Marts	Notikums uz ledus.

		Palīgā!
	Aprīlis	Skrien kā vējš, kā miets atduras. Mazs cinītis gāž lielu vezumu. Dots devējam atdodas.
	Maijs	Mani sapņi. Skolas somas stāsts. Pie ugunskura.

7.klase	Mēnesis	Temati
	Septembris	Es iegāju rudenī. Mans zelts.
	Oktobris	Dimanti. Mans dārgums. Manas pērles.
	Novembris	Novembra dienasgrāmata Mana „zvaigžņu” klade Manu laimīgo stundu kalendārs.
	Decembris	Tumsa Klusumā Ziema
	Janvāris	Varbūt. Diemžēl. Kāpēc?
	Februāris	Kad mājās esmu viens pats(pati). Mājas miers.
	Marts	Mani labie vārdi ...
	Aprīlis	Vēja runa ar Balvu ezera niedrēm. Vējš manos matos. Saruna ar vēju.
	Maijs	Mana puķe. Kad ziedi atver acis... Es labāk guļu puķēs...

8.klase	Mēnesis	Temati
	Septembris	Kad vējā aizlido lapas Parkā uz soliņa Lietus manā logā...
	Oktobris	Apstājies, lai ieraudzītu Cik mana zeme ir skaista!
	Novembris	Lidojums. Skats no malas. Cik labi, ka ir spārni!
	Decembris	Svece deg. Ko man nozīmē gaisma
	Janvāris	Manuprāt,... Diemžēl... Pēc manām domām, ...
	Februāris	Kādas pieturzīmes monologs.
	Marts	Darbs pēc grafiskas zīmes
	Aprīlis	Virsraksti no laikrakstiem. Piemēram, „ Ikviens var labi mācīties un gūt panākumus”, „ Viedoklis” (skolotāja piedāvā katram skolēnam izvēlēties sagatavotos virsrakstus no laikrakstiem, piemēram, „ Vaduguns”).
	Maijs	Ziedu putenī. Ko man pastāstīja skolas kastaņas svece „ Tikai daži līdz kastaņām soļi...”

9.klase	Mēnesis	Temati
	Septembris	Septembra spēles Nepateiktais vasarai Vasaras spožākie mirkļi
	Oktobris	Ja es spētu... Aizlido dzērves.. Izripoja kastanītis un ....
	Novembris	„ Man ir tas, ko esmu paveicis”. (Gēte.) „ Dzīvojiet mācoties, un jūs iemācīsieties dzīvot”.(Portugāļu sakāmvārds.) „ Liktenis- tas esmu es pats. Un pats sev pavēlu uzrausties virsotnē). (Rolāns.)
	Decembris	Kāpēc? Vai es drīkstu....? Vai viegli būt...?
	Janvāris	Es skolā jūtos labi, ja... Pasaule ir krāsaina, ja... Es paceltos spārnos, ja...
	Februāris	Padomāsim... Mans „ nē” Es par to neatbildu... Vai tiešām?
	Marts	Pašu skolēnu piedāvājums. Temats no diviem lietvārdiem. Piemēram, marts un sniegš, ūdens un vējš, pasaule un pavasaris.
	Aprīlis	Te palikt ir mans pienākums. Es- daļiņa no tevis, dzimtā puse.
	Maijs	„ Tam, kurš nezina, uz kuru ostu dodas, nekad nebūs ceļavēja”.(L.A.Seneka.)

Darba noslēgumā piedāvāju dažus skolēnu radošos darbus. Mana pieredze apliecina, ka skolēni, izprotot jaunrades darbu rakstīšanas procesu, nozīmi, dzīvē veiksmīgi izmanto skolā apgūtās rakstīšanas prasmes, bet šobrīd ir ļoti nozīmīgi mācēt izteikties un paust sdavas domas rakstu valodā.

Darbu izstrādāja latviešu valodas skolotāja Anna Krēmane